

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ
HABER BÜLTENİ

ACİL

11 ARALIK 1977 PAZAR

ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASI ÜZERİNE KONFERANS

STOKHOLM, İSVEÇ

10-11 ARALIK 1977

SON HABER BÜLTENİ

Konferansa başkanlık eden Garfield Todd, daha önce Rodezya'da Başbakanlık görevinde bulunmuş ve 1966 yılında Tek Taraflı Olarak Birleşik Krallıktan Bağımsızlık İlan edilmesinden sonra hükümet siyasetlerine karşı çıktığı için bu ülkede hapis yatmıştı. Tutukluluğu ve bunu izleyen dönemde evinde göz hapsinde bulundurulduğu sırada Uluslararası Af Örgütü tarafından düşünce tutuklusunu olarak benimsendi.

Konferansın raportörü olan Ollé Dahlen, Hükümet dışı Kuruluşlarda İsveç Elçiliği görevinde bulunmaktadır.

İçindekiler:

"Stokholm Bildirisi"

Konferansa Mektup (Sakharov)

Açış Konuşmalarından Notlar

Çalışma Guruplarından Notlar

Katılanlar

STOKHOLM BİLDİRİSİ, 11 ARALIK 1977

Ölüm Cezasının Kaldırılması Üzerine Stokholm Konferansına Asya'dan, Afrika'dan, Avrupa'dan, Orta Doğu'dan, Kuzey ve Güney Amerika'dan ve Karaip bölgesinden 200'ü aşkın delege katıldı.

BİLDİRİ :

Ölüm cezasının en zalim, en insanlık dışı, en aşağılayıcı ceza olduğunu ve yaşama hakkını ayaklar altına aldığını VURGULAR.

BİLDİRİNİN DEĞERLENDİRMESİNE GÖRE :

- Ölüm cezası sık sık muhalif, ırksal özellikler taşıyan, etnik, dinsel ve bazı haklardan yoksun bırakılmış topluluklara karşı bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır,
- İdam, bir şiddet eylemidir ve şiddet, şiddete yol açar,
- Ölüm cezasının uygulanması, cezayı uygulayan kişiden cezanın uygulandığı kişiye kadar bu süreç içerisinde yer alan herkese yönelmiş bir gaddarlıktır,
- Ölüm cezasının hiç bir zaman özel olarak caydırıcı bir etkisi olduğu kanıtlanmamıştır,
- Ölüm cezasının gittikçe artan bir biçimde, insanların sorgusuz sualsiz ortadan yokolması, yargıüstü idamlar ve siyasal cinayetler görünümünü kazandığı görülmektedir,
- İdam, sonradan değiştirilemez bir uygulamadır ve suçsuz kimselere de uygulanabilir.

BİLDİRİ SUNU BELİRTİR :

- Kendi yetki alanı içerisindeki tüm kişilerin hayatını, ayırım yapmaksızın korumak devletin görevidir.
- Siyasi baskı amacıyla yapılan idamlar, ister hükümet organları ister başkaları eliyle olsun, aynı ölçüde kabul edilmez niteliktedir,
- Ölüm cezasının kaldırılması, açıklanmış olan uluslararası ölçütlerin gerçekleştirilmesi açısından zorunludur.

BİLDİRİ :

- Ölüm cezasına tümüyle ve kayıtsız şartsız karşı olduğunu,
- Hangi biçimde olursa olsun, hükümetlerin bizzat gerçekleştirdiği ya da göz yumduğu bütün idamları mahkum ettiğini,
- Kendini, ölüm cezasının her yerde kaldırılması için çablamaya adanmış olduğunu AÇIKLAR.

BİLDİRİ :

- Hem ulusal hem de uluslararası planda bütün hükümet dışı kuruluşlara, ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik genel bilgi sağlamak üzere hem birlikte hem de ayrı ayrı çalışmaları için,
- Bütün hükümetlere, ölüm cezasının derhal ve toptan ortadan kaldırılmasını sağlamaları için,
- Birleşmiş Milletlere, ölüm cezasının uluslararası yasaya aykırı olduğunu kesin bir dille açıklaması için ÇAĞRIDA BULUNUR.

KONFERANSA BİR MEKTUP

Nobel Barış Ödülü sahibi ve Akademisyen Andrey Sakharov :

İnsan haklarının ünlü savunucusu Dr. Sakharov, Konferansa çağrılıydı ama Stokholm'e gelemedi. Moskova'dan yazdığı 19 Eylül tarihli bir mektupta, ilettiği mesajın Konferansa sunacağı bildirinin yerine okunmasını rica etti :

" Benim gözümde ölüm cezası, bir toplumun manevi ve yasal temellerini baltalayan vahşi ve ahlak dışı bir kurumdur... Kesin inancım odur ki... vahşet ancak vahşeti doğurur."

Sakharov, Sovyetler Birliği'ndeki duruma Konferansın dikkatini çekerek, bu ülkede "insan hayatına kastetmekle hiçbir ilgisi olmayan birçok suç için," örneğin belli başlı mülkiyet suçları, "özel girişimcilik faaliyetleri" ve kalpazanlık için "ölüm cezasının uygulandığını" belirtti.

ACIŞ KONUŞMALARINDAN ALINTILAR :

Avusturya Federal Adalet Bakanı Dr. Christian Broda :

Avusturya'da ölüm cezası 1787 ile 1968 tarihleri arasında dört kez kaldırılmış ve yeniden yürürlüğe konulmuş, ancak 1968'de nihai olarak kayıtsız şartsız kaldırılmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. Maddesi mantıksal olarak incelenecek olsaydı yasal bir önlem olarak ölüm cezasının çıkarılması gerekirdi:

"İdam hükmünün verilmesi, insanlıkdışı bir ceza değildir de nedir ? İdam hükmünün uygulanması, insanlıkdışı ve aşağılayıcı bir davranış değildir de nedir ?"

Rahip Canon Burgess Carr, Tüm Afrika Kiliseler Konferansı

Genel Sekreteri :

Sömürgecilik öncesi dönemlerde ölüm cezası hemen hiç uygulanmazdı ve ağır suçlar için bazı (Afrikalı) toplulukların gösterdiği olağan tepkiler daha çok sürgün ya da tazminat biçiminde ortaya çıkıyordu. Sömürgecilik öncesi toplumları "öc almaktan çok düzeltmek" ilgilendiriyordu.

Sömürgecilik döneminde cezalandırma bireyselleştirildi. Bu cezalandırma, bireyciliğin herşeyin üzerinde tutulduğu bir toplum yapısını yansıtıyordu. Ölüm cezaları daha sık uygulanıyor ve özellikle Siyahların bağımsızlığını ve kurtuluşunu savunanlara karşı bir yıldırma, bir baskı aracı olarak kullanılıyordu.

Sömürgecilik sonrası Afrika'da ölüm cezası birtakım ülkelerde hâlâ yıldırma ve baskı amacıyla kullanılıyor, özellikle siyasal ve gittikçe artan bir biçimde de hırsızlık gibi toplumsal suçlar için uygulanıyordu.

Senatör Hipolito Solsri Yrigoyen Arjantin(Şimdi yurt dışında sür-
günde):

Arjantin'de şu anda işbaşında bulunan Hükümet ölüm cezasının yeni-
den yürürlüğe koymuş bulunuyor.Arjantin'de ölüm cezası ayrıca yasa
üstü uygulamalarla da sürüyor."Binlerce Arjantinli yasaların ötesin-
de bir uygulamayla idam edilmektedir." İtatin Amerika'da bir çok dik-
tatorluk ölüm cezasını "Bir Hükümet doktrini" olarak zorla kabul
ettirmiştir.

Senatör Yrigoyen konuşmasında daha sonra Şili'de insanların
ortadan kaybolduğundan söz ederek bunların sayısının yaklaşık 2500
olduğunu bildirdi.Ayrıca siyasi cinayetlere değinerek Guatemala
(1970-1977 arası 15 000 Arjantin,Paraguay,Haiti,Honduras,Nikaragua
ve El Salvador örneklerini verdi.İşkence sonucu meydana gelen ölüm-
lere Uruguay'da ve daha başka İtatin Amerika ülkelerinde rastlanmıştır.
La Alkanza Anticomunista Argentina ve ölüm müfrezeleri (Brezilya)
gibi örgütler.Parlamento denetimi olmadığı için açıkça faaliyet
gösterilmektedir.

Dr.Kemal Hlseyin Bangladeş

"...3 Kasım 1975 tarihinde (Bangladeş'te)ileri gelen 4 siyasi
şahsiyetin ;eski başkan yardımcısı sayın Syed Nazrul Islan,2 eski
başbakan sayın Tacettin Ahmed ile Sayın Mansur Ali ve daha önceleri
Parti Başkanlığı yapmış olan Sayın Kamruzzaman 'ın gözaltında bu-
lundukları sırada hapisane içerisinde kurşunlanmaları ve yetkili-
lerin bu olayların karşısında aldıkları tutum, ortanda vahim bir
değişikliğe yol açmış,insan hayatının giderek hiçe sayılması hızlan-
mıştır."

ÇALIŞMA GRUPLARINDAN NOTLAR

Ölüm cezası ve kamuoyu

Çalışma grubu

Bu çalışma grubunun ortaya çıkardığı bulgulara göre kamuoyu, kitle haberleşme araçlarıyla tekrar tekrar vurgulanan terörcü eylemlerin kaygılandırıcı boyutlara varmasıyla, ölüm cezasını toplumun kendisini savunmasına olanak veren bir yol olarak görmektedir. Bu sorunu toplumun görmezlikten gelmemesi önerilmekte, bunun yerine halka şu noktaların açıklanması salık verilmektedir :

1. Ölüm korkusu, terörcü eylemlerle hayatlarını tehlikeye atmaya hazır olan insanlar için caydırıcı olmamaktadır.
2. Teröristlerin ölüme mahkum edilmesinin ve idam edilmesinin kaçınılmaz olarak doğurduğu etki, toplumun çok faal bir kesiminin gözünde onların şehitler hatta kahramanlar haline gelmesidir ve bu, daha da çok sayıda insanı terörcü eylemlere girişmeye itecektir.
3. Özgür insanlardan oluşan bir toplum, terörcülerin kendisine karşı başvurduğu yöntemleri, yani şiddeti ve öldürmeyi aynen benimseyerek kendi manevi temellerinin yok edilmesini göze alamaz, çünkü toplum bu yola başvurduğu takdirde, sonsal olarak, kendisine karşı olanların kendisine yönelttiği suçlamaları haklı çıkarmış olur.

Ölüm Cezası Yerine Başvurulabilecek Önlemler

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun üzerinde tartıştığı seçenekler içerisinde ömürboyu hapse varıncaya kadar çeşitli hapis cezaları, bir ruh sağlığı ya da başka işileştirme merkezinde alıkoyma, iade, sınırdışı edilme, sürgün, ev hapsi ve para cezası yer alıyordu.

Çalışma grubu herhangi bir seçeneği ötekilerden daha iyi olarak önermedi ama oybirliğiyle herhangi bir seçeneğin ölümden daha iyi olduğu sonucuna vardı.

Çalışma grubu genel olarak, ölüm cezasının yerine geçirilebilecek seçeneklerin daha geniş bir toplumsal bakış açısıyla tartışılması gerektiği düşüncesini paylaştı. Hayat kurtarıcı hizmetlere ve sağlık hizmetlerine ağırlıklı bir biçimde yatırım yaparak hayatın ve sağlığın önemini vurgulayan toplumlar ölüm cezasına şiddetle karşı çıkıyordu. Daha başka toplumlar ise, iade ve tazminat yoluyla, yapılmış olan kötülükleri giderme yollarına başvuruyordu -sanayi toplumları ve kentsel toplumlar, "toplumsal dayanışmanın ayakta tuttuğu kabile ruhu"nu iyiden iyiye yitirmişlerdi. Gene benzer bir biçimde, bireylere çok fazla gereksinme duyulan bir toplumda, idama başvurmaktan kaçınıldığı gözleniyordu. Çalışma grubu, sanayileşmenin ve otomasyonun denetim altında bulundurulduğu toplumlara yönelmenin iyi olacağı görüşünü paylaştı. İnsanların birarada yetiştirdiği ve birbirlerini deli, hasta ya da kötü kimseler olarak değil de insan olarak gördükleri toplumlarda, suçlularla kendilerini özdeşleştirmeleri ve onları idam etmemeleri daha kolay oluyordu.

Eğer amaç, suçla sayılanlara acı çektirmekse, çalışma grubu, bu acı çektirme işleminin toplumdaki değişiklikler gösterdiğine dikkati çekiyor. Zamanın çok büyük değer taşıdığı bir yerde kısa süreli bir hapis cezası çok ağır bir cezalandırma yöntemi sayılmaktadır. Her yüz bin kişiden 20 kişinin tutuklu olduğu Hollanda'da uzun süreli hapis cezası ölüm cezasına kıyasla, kolaylıkla daha uygun bir seçenek olarak görülebilmektedir.

Çalışma grubu, seçeneklerin suça göre değişmesi gerektiği görüşünde birleşti. Şimdiki durumda ölümle cezalandırılabilen her türden suç için her yerde uygulanabilecek evrensel seçenekler önermek olanaksızdı.

Ölüm cezasının öteki cezalardan daha etkili bir caydırıcı olmadığını göstermek için elde yeterli kanıt vardı. Ama daha çok araştırma, özellikle kıyaslamalı ve değişik kültürlere dayalı araştırmalar yapmak gerekiyordu. Halka, ölüm cezasının öteki seçeneklerden daha az şeye mal olmadığını ve toplum için daha iyi bir korunma yolu sağlamadığını ya da hapisane yönetimlerinin sorunlarını azaltmadığını göstermek açısından gerekliydi bu.

Ölüm cezası ve birey

Çalışma grubu

Bu çalışma grubu, başka şeylerin yanısıra, farklı dinlerde "ölüme karşı farklı tutumların öğretildiği" gerçeğini tartıştı ve ne kadar din varsa ölüm cezasına ilişkin bir o kadar da dinsel görüş olduğu kanısına vardı.

"Bulgularımızla, bütün bu dinsel öğretilerin, ölüm cezasına karşı bireysel bir tutumun oluşumunu etkilediğini ortaya çıkardık!"

"Ancak, ölüm cezasının uygulandığı her yerde bu cezanın kaldırılması yönünde bir vicdani eğilimin olması, bizlerde, dinsel buyruklar ve oluşumlar ne olursa olsun insan hayatının kutsallığı konusunda kendiliğinden bir kavrayış olabileceği çıkarılmasına varılabileceği kanısını yatattı.

Ölüm cezası ve ayrımcılık

Çalışma grubu

Bu çalışma grubu, iki farklı toplumda, Güney Afrika'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ırkçılığı inceleyerek, ayrımcılık ve ölüm cezası sorununu tartıştı. "Güney Afrika, ırkçılığın bütün bir yasal ve toplumsal yapıda kurumlaşmasının aşırı bir örneğini sergilerken, Birleşik Amerika'da ırkçılık yasal olarak varolmamakla birlikte toplumsal davranış biçimlerinde kendini göstermektedir."

Güney Afrika'da 11 suç için ölüm cezası uygulanmaktadır. Bunların arasında cinayet, irza geçme ve dört ayrı güvenlik suçu vardır.

Güney Afrika'nın ırkçı siyasetleri doğrudan doğruya, ölüm cezasının doğal cezalandırma biçimi olduğu türden suçların işlenmesini teşvik etmektedir. Örneğin, işçilerin aileleriyle birlikte otumasını yasaklayan "Kentsel Alanlar Yasası", yüksek düzeyde alkolizme yol açmaktadır ve birçok cinayet alkolün etkisiyle işlenmektedir.

Güney Afrika'da yasal işleyiş doğrudan doğruya ırksal tutumlara bağlıdır. Beyaz erkekler hiçbir zaman siyah bir kadının irzına geçmek yüzünden idam edilmez, "oysa siyah bir erkeğin bir beyaz kadının irzına geçmesi halinde ırkın "şiddetlendirici etken" olması uygulamada yasal bir ilkedir ve genellikle ölüm cezasıyla sonuçlanır!"

Profesör Van Niekerk'in değerlendirmesine göre, dünyada bilinen idamların yaklaşık yüzde otuzunu oluşturan Güney Afrika'da ölüm cezasının kaldırılması olanağı vardır.

Bay Wallance Güney Afrika'nın çehresinde son yıllarda önemli bir değişiklik görmediğini söyledi ama son on yıl içerisinde hayata kastetmenin dışında güvenlik suçları için ölüm cezası uygulanmadığını da belirtti. "Bunun nedeni, hükümetin eleştiriyeye karşı duyarlılık göstermesi olsa gerek. Aynı zamanda, pek çok cinayet davasının en az araştırıldığı siyah kasabalarda yargıçların cinayet suçu için hafif cezalar verme eğiliminde oldukları gözlemlendi."

Amerika Birleşik Devletleri'nde ırk, başka toplumsal alanlarda olduğu gibi yargı alanında da önemli bir etkidir.

"Duruşmaların ırksal açıdan adil olması isteniyorsa siyahların yalnızca jüride değil aynı zamanda yargı organlarında ve baroda da temsil edilmesi gerektiği"ne işaret edildi.

Şu anda ölüm cezasına çarptırılmış bulunan 400 tutuklunun yüzde 55'inden fazlası beyaz olmayan (zenci, Meksikalı, Amerikalı Kızılderili) yurttaşlardır. Beyaz olmayan nüfus yüzde 15-16 civarındadır.

Uluslararası yasa ve kuruluşlarda ölüm cezası

Çalışma grubu

Çalışma grubu, ölüm cezasının zalim, insanlık dışı ve aşağılayıcı bir edim olduğu, bu nedenle de hem Cenevre Sözleşmesi'ne hem de Birleşmiş Milletler Uluslararası Yurttaşlık Hakları ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ne göre yasaklandığı konusunda görüş birliğine vardı.

Çalışma grubu Konferansa aşağıdaki öneri erde bulundu :

- Konferans, hükümetlere çağrıda bulunarak Uluslararası Sözleşmeyi onaylamalarını istemeli ve Sözleşmeyi onaylamış olan ülkelerde ölüm cezasının uygulanmasını yasaklayan Sözleşme koşullarına avukatların dikkatini çekmelidir.
- Konferans, Avrupa Konseyini teşvik ederek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi' ölüm cezası konusunda bugün Uluslararası düzeyde varılan en ileri noktayla tam bir uyum içinde olacak biçimde değişiklikler yapmasını sağlamalıdır.
- Konferans, Suçun Önlenmesi ve Suçlulara Davranış Biçimi konusunda düzenlenen Birleşmiş Milletler Altıncı Kongresi'ne katılan hükümetlere çağrıda bulunarak ölüm cezasının tümüyle ve dünya çapında kaldırılmasını sağlamak üzere anlaşmaya varmalarını ; Uluslararası Af Örgütü'nün avukatların, siyaset adamlarının, sendikacıların, ceza uzmanlarının ve din adamlarının uluslararası kuruluşlarına danışarak ölüm cezasının kaldırılması konusunda mevcut hükümet dışı kuruluşların kararını desteklemelerini ve hem Altıncı Kongre öncesinde hem de Kongre sırasında bu cezanın kaldırılması için çalışmalarını istemesi konusunda anlaşmaya varmalarını talep etmelidir. Uluslararası af örgütü'nün ayrı ayrı ülkelerdeki temsilcilikleri de bu gibi kuruluşların yerel kolları ile ilişki kurarak ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik bir tutum almaları için onları yüreklendirmelidirler.
- Konferans, ölüm cezasının uygulanması konusunda bazı hükümetlerin kabul etmiş olduğu uluslararası standartlarla ilgili bilgilerin yaygınlaştırılarak ölüm cezasının hâlâ uygulandığı ülkelerde bu cezanın kaldırılması için çalışan insanlara yardımcı olmasını

sağlayacak çabaların ilerletilmesini önermelidir.

- Konferans, bazı hükümetlerin belli durumlar için ölüm cezasını zorunlu bir yargı haline getiren, savunulması olanaksız uygulamalarını mahkum etmelidir.

"Hükümetlerce işlenen ya da rıza gösterilen cinayetler"

Çalışma grubu

Bu çalışma gurubunun değerlendirmesine göre siyasal cinayetin "geçerli tanımı" aşağıda sıralanan dört ögeyi içermelidir :

- kişilerin yasal çerçeve dışında idam edilmesi.
- kurban ortadan kaldırma konusunda önceden tasarlanmış bir niyetin olması.
- idamda birden çok kurban bulunsa bile kurban, özel olarak seçilmiş, belirli bir hedeftir.
- suç, iktidarı elinde bulunduran ya da iktidarı ele geçirmeyi amaçlayan kimselerce açık ya da gizli biçimde işlenmiştir.

Sorunun aşağıdaki yönlerine dikkat çekildi :

- bazı tutuklular, kötü hapisane koşulları ya da yetersiz tıbbi bakım yüzünden yavaş yavaş ölmektedir.
- bazı hükümetler kendilerine yardımda bulunan başka hükümetler üzerinde iyi bir izlenim bırakmak isteğiyle siyasal muhaliflerini ortadan kaldırmak için gizli yollara başvurabilirler. Yardım yapan ülkelerden gelecek baskılar, bu gibi durumların açığa çıkması halinde etkili olabilir.
- siyasal cinayetler sorununda başka ülkelerin etkileri.
- ölüm cezasının kaldırıldığı bazı ülkelerde polisin adam öldürmesi herşeye karşın doğal karşılanabilmektedir.

Katılanlar :

Konferansta, bütün kıtalardan 55 ülkenin yaklaşık 200 delege ve göz_lemcisi hazır bulundu. Avustralya, Belçika, Kanada, Federal Alman Cumhuriyeti, Hindistan, İran, İrlanda, İsrail, Kenya, Libya Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Sri Lanka, Tayland, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve Zambia hükümetleri Konferansta temsil edildi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği, İngiliz Uluslar Topluluğu Genel Sekreterliği ve Avrupa Konseyi temsilcileri de Konferansa katıldı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI